
 Prikaz

Mohammed Hashas,
Jan Jaap de Ruiter
i Niels Valdemar Vinding (ur.)
**Imams in Western
Europe. Developments,
Transformations,
and Institutional Challenges**

Amsterdam University Press, Amsterdam, 2018,
438 str.

Uloga imama u Zapadnoj Europi sve se više institucionalizira zbog razvoja europskog islamskog religijskog upravnog tijela koje se prilagođava sekularnom društvu Zapadne Europe, kao i vanjskim sekularnim vlastima i njihovom diskursu koji odražava političke vrednote moderne Europe. Dugo se raspravljalo o ulozi imama u većinom nacionalno utemeljenim islamskim zajednicama u zapadnoeuropskim zemljama, a to se posebice odnosi na one vjerske dužnosnike koji se ističu svojim političkim porukama protiv zapadnog sekularnog društva. Unatoč sigurnosnim provjerama džamija i molitvenih prostora te religijskih društava i organizacija, koje su nadasve postale učestale nakon razornih terorističkih napada i asimetričnih prijetnji u Francuskoj, Njemačkoj, Belgiji, Španjolskoj, Velikoj Britaniji i drugim zemljama, do sada nije postojala sveobuhvatna studija djelovanja islamskih vjerskih dužnosnika u sekularnim uvjetima Zapadne Europe. Zbog toga je nova knjiga sa Sveučilišta u

Amsterdamu o imamima u Zapadnoj Europi, odnosno skup radova zapadnoeuropskih sociologa religije, teologa, politologa, pravnika i drugih stručnjaka, dobrodošao doprinos poznavanju te institucije.

U sunitском islamu imam ima nekoliko važnih tradicionalnih uloga u muslimanskoj zajednici. Imam je predvodnik molitve, pri čemu islamska teologija imamom naziva svaku osobu koja vodi molitvu, bila ona teološki obrazovana ili ne. U povijesti, međutim, imam je postala uobičajena počasna titula za osobu koja redovito vodi molitvu, što se danas odnosi na obrazovnog islamskog teologa koji većinom radi unutar islamske zajednice i za to je plaćen. Valja napomenuti da je u šijitskom islamu pojam imama bitno drugačiji, kao i u ibadijskoj denominaciji islama. Imami su tako postali dijelom religijskih institucija i shvaćaju se takvima, bilo da se radi o nacionalno stvorenim islamskim zajednicama kao u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i drugdje u Jugoistočnoj Europi, ili o religijskim institucijama koje imaju podružnice među muslimanskim emigran-tima u zapadnoeuropskim državama, kao što je slučaj s turskim Diyanetom ili pakistanskim Jamaat-i-Islami. Obično se radi o imamima koje ta religijska institucija šalje iz matične zemlje u Zapadnu Europu gdje oni brinu o vjerskom životu emigranata ili njihovih potomaka, bave se isključivo tim poslom i obično žive u prostoru džamije ili islamskog kulturnog centra.

Knjiga *Imams in Western Europe: Developments, Transformations, and Institutional Challenges*, koju uređuju nizozemski stručnjaci Mohammed Hashas, Jan Jaap de Ruiter i Niels Valdemar Vinding, svi sa Sveučilišta u Amsterdamu, pruža nove pu-

teve proučavanju islama u Zapadnoj Europi, posebice u smislu legitimnosti i utjecaja imama u vjerskim krugovima. Sastoji se od 21 članka koji tematiziraju razne oblike djelovanja imama u Zapadnoj Europi. Iako možda i previše heterogena u temama, knjiga je značajan i potrebit pomak od uobičajenog proučavanja političkog islama, transnacionalnih islamističkih pokreta i radikaliziranih muslimana prema proučavanju djelovanja, uprave, obrazovanja, legitimnosti i utjecaja imama.

Osobito se to tiče novog tumačenja islamskog zakona i življenja po njemu izvan većinski muslimanskih zemalja. Jasser Auda objašnjava problematični koncept življenja izvan “zemlje islama”, odnosno pregledava kriterije “zemlje islama” kao one zemlje gdje postoji sloboda prakticiranja islamskih pravila (ša’air al-islam). Ovdje postoji paradoks, jer mnoge zemlje Zapadne Europe pružaju takvu slobodu, čak i više od nekih “zemalja islama”. U zapadnoeuropskim društvima razvija se stoga novi pristup muslimanskim iskustvima, praksama i životu koji usmjerava autoritet institucija prema životnom iskustvu u određenoj sredini, kako to objašnjava u svom tekstu Thijl Sunier. Unutar tih promjena događa se i daleko složenija prilagodba organiziranog islama potrebama moderne države, što je proces sličan onome koji je prošla Rimokatolička crkva nakon Drugog vatikanskog koncila. Zanimljivu usporedbu islamskih i rimokatoličkih prilagodbi modernoj državi obrađuje Jonathan Laurence. Sve to naposljetku čini “europskog imama”, kao posljedicu takve transformacije. Ne tako davno, imami poslani iz matičnih država nastojali su održavati tradicionalne uzuse ponašanja i djelovanja, ali takvo što više

nije moguće. Umjesto toga imami se moraju prilagoditi uvjetima vjerskih sloboda nacionalne države i političke vlasti. Imam više nije neovisan teolog, već upravitelj religijske zajednice na lokalnoj razini, pri čemu se ističe njegova uloga u razvoju moralnih politika i na toj osnovi često se pridružuje kolektivnom vjersko-političkom krilu koje zastupa ponekad i neliberalne vrijednosti. Mohammed Hashas to zorno pokazuje na primjeru marokanskih imama u Francuskoj.

Nekoliko tematskih cjelina u knjizi posvećeno je obrazovanju imama. Postoje različiti trendovi u islamskom obrazovanju u Europi s raznolikim pristupima ulozi vodstva, ali nastoji se njegovati individualno vjerovanje pojedinaca koji imaju sklonost i mogućnost preuzimanja diskurzivnog djelovanja i koji mogu rekonstruirati dominantan islamski diskurs u Europi. Tako Farid el Asri daje odličan pregled obrazovanja imama i uloge tog obrazovanja u džamiji, dinamici prostora i identiteta, konstrukcije vodstva, formiranja uprave u europskom islamu i općenitoj pripremi imama u Europi. Göran Larsson upozorava na potrebu uvođenja akademskih katedri za islamsku teologiju na europskim sekularnim sveučilištima, što donosi vrlo povoljne rezultate u Švedskoj, gdje se imami ne pripremaju samo za zahtjevne teološke studije nego i za konkretno korištenje teološkog znanja u sekularnoj modernoj državi. Doduše, razvijaju se ozbiljne rasprave treba li teologija biti prisutna na sekularnom sveučilištu.

Ova rasprava je osobito značajna u zemljama kao što je Francuska, gdje muslimani čine 5,6 posto religioznih stanovnika. Takvu posebnu poziciju istražuje

putem etnografske i sociološko-povijesne perspektive Solenne Jouanneau, s naglaskom na načinu kako su imami u Francuskoj progresivno preuzeli autoritet u odnosima između muslimanske zajednice i državne vlasti, postajući “organskim intelektualcima migracije”, a posljedično i predmetom rasprava u laiciziranom francuskom društvu, što je utjecalo i na uzorak glasovanja francuskih birača na izborima u vidu jačanja protuimigrantske desnice. U Francuskoj još nije došlo do birokratizacije imamata, pa vlast nastoji održavati što veću kontrolu nad pojedinim imama u pojedinim etničkim zajednicama. Ta ideja organskog javnog intelektualca zanimljiva je na studiji slučaja nizozemskog imama Yassina Elforkanija, o čemu pišu Welmoet Boender i Jan Jaap de Ruijter. Elforkani je postao utjecajnom javnom ličnošću i stekao je određenu razinu prestiža kao vjerska osoba u sekularnom kontekstu izašavši u javnost kao Heyndersov javni intelektualac, ali je podjednako bio izložen kritikama iz islamskog i neislamskog kuta.

Radikalizacija muslimana u Zapadnoj Europi također je dio ove studije. Moderna tehnologija upotrebljavala se s razornim uspjehom pri regrutaciji mladih muslimana u terorističke organizacije. Posebnu odanost žena tzv. džihadističkim strujama putem društvenih mreža opisuje Claudia Carvalho. Ženske teme i vjersko obrazovanje žena također su utjecajni u neislamskim državama. Pod utjecajem europskih rasprava o ravnopravnosti spolova Sara Borrillo proučava odluku marokanskog ministarstva za vjerska pitanja o osnivanju službenog tijela podučavateljica religijskog obrazovanja i islamskog zako-

na koje bi trebale predstavljati evoluciju unutar tradicionalno muškog monopola nad islamskim prostorom i diskursom. Takav razvoj dovodi do posebnog osnaživanja žena u marokanskom tradicionalnom sustavu kroz islamski feminizam, ali ima utjecaja i u post-sekularnom europskom društvu gdje se retradicionalizacija ostvaruje i na temelju jasnih i vidljivih poteza žena kao što je nošenje vela u javnosti čak i ako pojedine nisu religiozne.

Knjiga sadrži više studija slučaja. Prije svega zanimljiv je pokušaj tipologiziranja imama na Zapadu Nielsa Valdemara Vindinga na primjeru Velike Britanije, Njemačke i Austrije. Temeljeći se na istraživanjima u tim zemljama, on gradi podjelu na institucionalne imame (koji rade u bolnicama, školama, na sveučilištima, u zatvorima itd.), ambasadore ili mrežne imame (koji djeluju preko bilateralnih ili većih međunarodnih mreža), imame u lokalnim džamijama i neovisne imame koji djeluju bez ikakvog institucionalnog autoriteta. Mnogi imami nastoje ostvariti vidljivost islama u europskom javnom prostoru ponajviše u obliku “prihvatljivog” islama i boriti se protiv percepcije da je islam strana religija nekompatibilna s načelima zapadnih demokracija. Imami u Francuskoj, kako to objašnjava Romain Seze, pokušavaju nadahnuti akulturaciju muslimanskog identiteta, a ponekad i integraciju muslimana u francusko društvo. Teologija akulturacije je predmet istraživanja i Cedrica Baylocqa koji na primjeru marokanskih imama u Francuskoj nastoji prikazati težnje za nastankom “francuskog islama”.

Dio je to i rasprave koja je zapravo uloga imama u zapadnom društvu. Mansur Ali objašnjava na primjeru britanskih

imama potrebu za modelom koji bi imama pomogao bolje razumjeti i voditi svoju ulogu te se bolje povezati s vlastitom kongregacijom. Jedno takvo mjesto moglo bi biti Cambridge Muslim College, osnovan 2011. s namjerom kontekstualnog moderniziranja u obrazovanju britanskih muslimana, koji su već svladali islamsku teologiju u školama Darul Uloom indijske tradicije. Alyaa Ebbiary opisuje taj zanimljiv jednogodišnji studij i ukazuje na blagodat znanja iz područja građanstva, političke i kulturne svijesti, međuvjerskog razumijevanja, izgradnje zajednice i drugih pastoralnih zadaća. Sličnu raspravu u španjolskom kontekstu daje Juan Ferreira Galguera, a prave odnose države i islamske zajednice u Italiji objašnjava Francesco Alicino. Osim toga ova knjiga donosi istraživanja ponašanja imama u Italiji (Mohammed Khamid Razzali), obrazovanja imama u Italiji (Yahya Pallavicini) i napora stvaranja obrazovnog sustava za imame u Finskoj (Tuomas Marikaninen i Riitta Latvio).

Ova knjiga dolazi u vrijeme velikih rasprava o islamu u Europi, a institucionalizacija imama u europskim društvima već je gotova stvar: stoga treba uvidjeti koliko se europski islamski religijski autoritet usklađuje s europskim pravnim, političkim i kulturnim nazorima, a podjednako je važno shvatiti izazov islamskih vjerskih autoriteta unutar diskursa koji su više politički nego je to običaj čuti u vjerskim institucijama i koji često nisu u punoj mjeri sukladni modernim europskim vrijednostima.

*Vedran Obućina
Sveučilište u Regensburgu*

Prikaz

Ronald F. Inglehart
**Cultural Evolution. People's
 Motivations are Changing,
 and Reshaping the World**

Cambridge University Press, Cambridge, 2018,
 273 str.

Ronald F. Inglehart profesor je političke znanosti na Sveučilištu Michigan i jedan od najpoznatijih politologa na globalnoj razini – najznačajniji po središnjoj ulozi u pokretanju istraživačkog projekta *World Values Survey* (WVS) te sudjelovanju u osnivanju *European Values Surveya* (EVS). Inglehartu je u rujnu 2011. godine dodijeljena *Johan Skytte Prize*, jedno od najznačajnijih priznanja u polju političke znanosti.

Njegovo najnovije djelo nosi naslov *Kulturna evolucija*. U njemu Inglehart predstavlja novu verziju teorije modernizacije, takozvanu teoriju evolucijske modernizacije, koja se kroz knjigu empirijski testira koristeći baze podataka WVS-a i EVS-a. Inglehartova knjiga pred sebe stavlja uistinu ambiciozan zadatak. Nastoji iskoristiti teoriju evolucijske modernizacije za dokazivanje ne samo značajne promjene vrijednosti u svim društvima svijeta već i političkih posljedica koje proizlaze iz te promjene.

Autor je knjigu podijelio u deset poglavlja te započinje predstavljanjem glavne teme prema kojoj kultura pojedinog društva